

PARAPSYKOLOGINS HISTORIA – EN ÖVERSIKT

DEL 1

Av Hans Olsson

Det började i Stockholm

Ett av Teosofiska samfundets tre syften är ”att utforska oförklarade naturlagar och människans latenta krafter” eller med andra ord de fenomen som parapsykologin studerar. Flera historiker betecknar den svenske vetenskapsmannen och mystikern Emanuel Swedenborg (1688-1772) som pionjären inom ämnesområdet. Han var expert på gruvteknologi och framstående medarbetare i myndigheten Bergskollegium. Som universalgeni började han studera anatomi och då särskilt hjärnans struktur. På ett förvetenskapligt sätt fann han att hjärnhalvorna har delvis olika funktioner och att hjärnan arbetar med vågor eller ”darrningar”, som han kallade det.

Från de neurologiska studierna gick Swedenborg vidare till psykologin, ett begrepp som han var bland de första att använda. Han valde sig själv som objekt, när han påbörjade systematiska analyser av medvetandet. Bland annat fann han att vi inte bara har ett medvetande utan flera autonoma jag-tillstånd, ett av den moderna psykologins specialområden. Swedenborgs psykologiska rön redovisas i det omfattande verket *Oeconomia Regni Animalis* under rubriken ”Introduktion till rationell psykologi”, där det konstateras att ”allt är psykologi”. Drömanalyserna trycktes i hans mycket uppmärksammade *Drömjournal*. Den store skolbildaren inom psykologin Carl Gustav Jung läste flitigt Swedenborgs arbeten och erkände honom som en pionjär vad gäller det kollektiva omedvetna, arketyper och komplexen eller jag-tillstånden.

På sin väg att utforska människan i sin helhet går Swedenborg sedan utöver vardagsmedvetandet stimulerad av de utomkroppsliga upplevelser han nu börjat få. Snart upptäckte han en teknik för att komma in i ett alternativt sinnestillstånd, som gav honom förmågan att se in i vad vi kanske kan kalla ”andliga dimensioner”. Prekognition och ”remote viewing” tillhörde Swedenborgs förmågor och många av de upplevda märkligheterna har dokumenterats. Ett exempel är att han vid ett besök hos vänner i Göteborg 1759 till sin förskräckelse på andlig väg skådade att en förödande brand utbrutit i Stockholm och hotade hans egen malmgård vid nuvarande Hornsgatan. Senare på dagen konstaterade han lättad att branden slutat bara tre hus från hans egen gård, vilket allt bekräftades genom en kurir från Stockholm tre dagar senare.

Spiritismen

Innan vi strax skall titta närmare på den moderna parapsykologins början och utveckling bör det sägas något om spiritismen. Även här dyker vår landsman Swedenborg upp och omtalas då som ”spiritismens fader”. Men den moderna spiritismens födelse brukar annars dateras till 31 mars 1848. I Hydesville, USA bodde en metodistfamilj med tre tonårsdöttrar, som vid detta datum hörde märkliga knackningar och fotsteg i huset på natten. Systrarna märkte att om de klappade i händerna så svarade de mystiska ljuden. Händelserna kom till grannarnas och pressens kännedom och satte igång ett lavinartat intresse. Föreningar bildades med seanser som det centrala inslaget i verksamheten. En mängd spiritistiska medier framträdde, däribland H P Blavatsky, som då bodde i USA. Medierna förmedlade budskap från avlidna anhöriga, men vissa medier kunde också materialisera mänskliga gestalter genom ektoplasma, en vitaktig svävande substans som utgick från mediet. Spiritismen blev snabbt en internationell rörelse, som kulminerade under åren 1842-1920, då man beräknade att den hade upp emot 15 miljoner medlemmar i USA och Europa. Det var inte ovanligt att spiritister senare blev medlemmar i de teosofiska samfunden och parapsykologiska föreningarna.

Parapsykologin

Ett antal välkända vetenskapsmän och filosofer började testa medier och fann ofta resultaten intressanta, vilket ledde till bildandet av The Society for Psychical Research (SPR) i London 1882. Termen ”parapsykologi” skapades av den tyske konstprofessorn Max Dessoir och betyder närmast ”vid sidan av psykologin”. Bland grundarna av SPR fanns fysikern William Crookes, fysiologen och nobelpristagaren Henri Bergson, psykologen Fredrik Myers, psykologiprofessorn William James,

kallad den moderna psykologins fader, fysikern och medlemmen i Royal Society Oliver Lodge och även Conan Doyle, författaren till Sherlock Holmes.

Parapsykologiska forskningssällskap bildades i flera länder, i Sverige dock inte förrän 1947. Initiativtagare var psykiatrikern John Björkhem, som doktorerat både på en avhandling i religionspsykologi och en dito avhandling om hypnos. Hans mest bekanta bok, *Det ockulta problemet*, behandlar parapsykologiska frågor. Sällskapet för parapsykologisk forskning är en förening med omfattande verksamhet och en forskningsfond som bär John Björkhems namn. Sverige har två professurer i parapsykologi med Adrian Parker vid Göteborgs universitet och Etzel Caedenja vid Lunds universitet.

Parapsykiska fenomen

Fyra klassiska företeelser har från första början varit i centrum för parapsykologin. Telepati är förmågan att ha mental kontakt med en annan person eller djur utan användning av språk eller signaler. Prekognition innebär att veta vad som kommer att ske. Clairvoyance eller remote viewing är att skåda vad som sker på avstånd som i exemplet med Swedenborg och eldsvådan i Stockholm. Psykokinesi slutligen är förmågan att med sinnet påverka materia. Som vi skall se har sedan nya områden tillkommit såsom nära döden-upplevelser och instrumentell transkommunikation.

Metodutvecklingen

De tidigaste parapsykologerna undersökte med sedvanligt vetenskapligt förhållningssätt framförallt medier och andra personer med extraordinära psykiska förmågor och producerade forskningsrapporter. Brittiska SPR:s arkiv är sprängfyllt med material. Det brukar sägas att parapsykologins problem inte är bristen på forskningsmaterial utan avsaknaden av en allomfattande teori, vilket vi återkommer till längre fram.

I slutet av 1920-talet inleddes den experimentella parapsykologin av Joseph och Louisa Rhin vid Duke university i USA. Metodiken bestod huvudsakligen av kortgissning, där försökspersonerna fick gissa vilket av korten i en kortlek som skulle komma upp närmast. Vissa lyckades få träffar över slumpnivån men andra inte. Långa försöksserier gav statistiskt signifikanta resultat strax över slumpnivån. Man fann att resultaten ofta var bäst i början av en gissningssession men sedan försämrades på grund av "utträknings-effekten".

En annan metodik är att med modern teknik studera medier under seanser med olika sensorer och kameror. Uri Geller, som böjde skedar med mera, har blivit föremål för diverse fysikaliska och kemiska undersökningar. På senare tider har man också börjat studera de psykiska effekterna hos personer som upplevt "övernaturliga" saker eller haft nära döden-upplevelser. Ett aktuellt svenskt exempel är en doktorsavhandling om föreställningar om en andlig värld av Sara Duppils.

Transpersonell psykologi

Teosofiska samfundet har alltid studerat det parapsykiska med stort intresse, men kritik riktades dock tidigt mot spiritismens ofta ensidiga fokusering på seanser och avsaknad av psykologiska och filosofiska förklaringsmodeller. Under 1900-talet uppstod ett stort intresse för österländsk meditation i Västerlandet, inte minst bland teosofier. Meditation är ett alternativt sinnestillstånd med potential för både positiva hälsoeffekter, personlig utveckling och andlig utveckling. Djuppsykologiskt intresserade psykologer och parapsykologer började från 1960-talet att beforska det teosofin i sina grundsatser från 1885 kallade "människans latent kraft".

Redan i början av 1900-talet skapades grunderna för en ny psykologisk specialitet, den transpersonella psykologin. En av pionjärerna var William James vid Harvarduniversitetet. Den schweiziske psykiatrikern C G Jung, som doktorerat i ett parapsykologiskt ämne, skapade en analytisk djuppsykologi, som fått stor betydelse även filosofiskt. Hans italienske efterföljare, psykiatrikern Roberto Assagioli, som var nära allierad med teosofi och österländsk filosofi, utvecklade psykosyntesen, ett systematiskt träningsprogram för personlig och andlig utveckling. Fram på 1960-talet, då mycket hände inom parapsykologin, studerade den amerikanske psykologen Abraham

Maslow vad han benämnde ”peak experiences”, medvetandetillstånd som beskrivits av religiösa mystiker men även av vanliga människor som upplevt en djupare insikt i tillvaron.

Inom transpersonell psykologi bedrivs forskning kring medvetandet, inklusive parapsykiska upplevelser, meditation och andliga traditioner i öst och väst. Forskningsresultaten tillämpas i olika träningsformer såsom meditation, imagination och systematisk mental träning som led i en mental och andlig självutveckling, men också inom t ex idrottspsykologi och kreativitetsträning.

Röster på band

Den svenske filmproducenten och konstnären Friedrich Jürgenson, född i Ryssland men tidigt bosatt i Mölnbo i Södermanland, gjorde 1959 bandinspelningar av fågelläten för en filmproduktion. Han fick då in störande ljud i form av människoröster trots att ingen person fanns i närheten. Nya inspelningar under strikt kontrollerade förhållanden gav samma resultat och skulle komma att bli inledningen till en ny specialitet inom parapsykologin. Den lilla orten Mölnbo blev snart resmål för radioingenjörer och parapsykologer med professorn Hans Bender från universitetet i Freiburg som ledande kraft. Teknikerna kunde snabbt utesluta tekniska fel eller manipulationer av apparaturen, men trots att alla åtgärder vidtagits för att utesluta fusk så fortsatte avlidna personer av alla slag att höra av sig på bandspelarna. Medier i både Sverige och omvärlden rapporterade om fenomenen, vetenskapliga artiklar och böcker skrevs men det svenska Sällskapet för parapsykologisk forskning ville märkligt nog inte befatta sig med saken, vilket väl får betraktas som en tröghetseffekt.

Instrumentell transkommunikation

Fenomenet röster på band togs upp av flera forskare och amatörer. I Sverige gjorde psykologen Konstantin Raudive 25000 inspelningar med klart identifierbara ord. Han inviterade till en panel av lyssnare, som inkluderade flera högt respekterade forskare och parapsykologer. Paret Claude och Ellen Thorlin var först i Sverige med att få in TV-bilder från ”andra sidan”. I andra europeiska länder och i USA började man under 1980-talet att få paranormala kontakter inte bara genom TV utan också via radio, telefoner, telefax och datorer. Professorn i elektronik Ernst Senkowski föreslog därför samlingsbeteckningen ”instrumentell transkommunikation” för den ökande mängden av mottagarapparatur. Tekniken har förfinats alltmer och systematiska ITC-experiment utförs, nu även med mobiltelefoner. Vi återkommer i nästa del till den senaste utvecklingen.

Fortlevnad

År 1966 publicerade professorn i psykiatri Ian Stevenson vid universitetet i Virginia sin bok *Twenty Cases Suggestive of Reincarnation*. Under 40 år hade han då studerat över 2500 fall som kunde tyda på reinkarnation, huvudsakligen hos barn mellan tre och sju år. Han jämförde barnens minnen med rapporter av personer som mycket väl kände den avlidne som nu reinkarnerat i det aktuella barnet innan de sammanfördes. Stevenson noterade att 35 % av barnen hade födelsemärken eller födelsedefekter som kunde associeras till skador som de fått i tidigare liv.

Kritikerna menade att det handlar om anekdotiska mjukdata och att en del av fallen gäller barn som växt upp i länder där man tror på reinkarnation. Man ansåg också att en alternativ förklaring kan vara att barnet kommit i kontakt med en avlidne persons ”frekvens”. Stevenson har aldrig hävdat att han bevisat existensen av reinkarnation utan framhöll sina resultat som ”varande av reinkarnationstyp” och ”talande för reinkarnation”.

Nära döden-upplevelser

Under 1960-talet fick parapsykologin de nya specialiteterna reinkarnationsforskning och instrumentell transkommunikation. På 1970-talet aktualiserades ytterligare ett fenomen i form av nära döden-upplevelser (NDU). Detta var en direkt följd av medicinska framsteg framförallt i form av hjärt-lungräddning, som lärdes ut till både vårdpersonal och allmänheten. Därtill kom defibrillatorer, som på elektrisk väg kan återstarta hjärtverksamheten. Otaliga liv har räddats på detta sätt, samtidigt som parapsykologin fått ett nytt studieobjekt i form av vissa patienters märkliga upplevelser under hjärtstoppet.

Psykatrikern Raymond Moody publicerade 1975 boken *Life After Life*, där han presenterade intervjuer med 150 patienter som haft NDU. Gemensamt för de flesta var att de under sin kliniska död upplevde sig färdas genom en tunnel med ett starkt ljus och i änden av den framträdde en ”ängel” eller ljusvarelse alternativt någon tidigare avliden anhörig. Efter en dialog med denna gestalt blev patienten övertygad om att återvända till livet, ofta motvilligt eftersom tillståndet upplevdes som underbart. Vissa upplevde också att de svävade över sin egen kropp och kunde iaktta sjukvårdspersonalens aktivitet.

Raymond Moody myntade begreppet nära döden-psykologi. Forskningen följdes av psykologen Kenneth Ring, kardiologen Michael Sabom och flera andra och 1978 bildades The International Association for Near-death Studies (IANDS). NDU-forskningen har fått stor betydelse för parapsykologin liksom instrumentell transkommunikation, ämnen som vi återkommer till i nästa del av artikeln.